

УДК 331.102

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-6.54>

Пстухова О.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу,
Національний університет харчових технологій

Степанчук С.О.

старший викладач кафедри маркетингу,
Національний університет харчових технологій

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У даній статті на основі науково-практичних джерел досліджено якісне та кількісне визначення категорії інтелектуального потенціалу. В процесі дослідження було визначено суттєві розбіжності, які спостерігаються в науковій літературі щодо оцінки інтелектуального потенціалу в тому числі й в національній економіці, оскільки, одні автори досліджують проблему в площині номінального інтелектуального потенціалу, а інші – вивчають реальний інтелектуальний потенціал. Проаналізовано сучасний стан інтелектуального потенціалу національної економіки України та досліджено загальні підходи до його формування та використання. Розглянуто індекс інтелектуального потенціалу національної економіки як композитний індекс. Запропоновано заходи для покращення стану інтелектуального потенціалу в національній економіці.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, індекс інтелектуального потенціалу, індекс розвитку людського потенціалу, національна економіка, інтелектуальні ресурси, наука, освіта, інновації, розвиток.

ФОРМИРОВАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Пстухова О.М., Степанчук С.А.

В данной статье на основе научно-практических источников исследовано качественное и количественное определение категории интеллектуального потенциала. В процессе исследования были определены существенные разногласия, которые наблюдаются в научной литературе по оценке интеллектуального потенциала, в том числе и в национальной экономике, поскольку одни авторы исследуют проблему в плоскости номинального интеллектуального потенциала, а другие – изучают реальный интеллектуальный потенциал. Проанализировано современное состояние интеллектуального потенциала национальной экономики Украины и исследованы общие подходы к его формированию и использованию. Рассмотрено индекс интеллектуального потенциала национальной экономики как композитный индекс. Предложены меры для улучшения состояния интеллектуального потенциала в национальной экономике.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, индекс интеллектуального потенциала, индекс развития человеческого потенциала, национальная экономика, интеллектуальные ресурсы, наука, образование, инновации, развитие.

THE FORMATION AND USE OF INTELLECTUAL POTENTIAL IN THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Pietukhova Olha, Stepanchuk Svitlana

This article investigated the qualitative and quantitative determination of the category of intellectual potential based on scientific and practical sources. The internal contradiction of the category of intellectual potential is revealed in this process. It was determined that the main intellect-forming factors in the development of the intellectual potential of the post-industrial economy: science and education, determine only the potential intellect-producing ability of society, and it's difficult to direct in the right direction. The necessary vector is achieved with the help of intellectually guiding factors of intellectual potential – moral institutions (religion, culture, art, etc.). The intellectual potential of a society is the potential (that is, used and unused) aggregate ability of people to acquire and acquire knowledge, to create new knowledge and to use it for the development of spheres of material and spiritual production in their interpenetration, interdependence and interaction through the production of material and intellectual and spiritual products for the purpose of human reproduction. In the course of the research, significant differences were observed, which are observed in the scientific literature regarding the assessment of intellectual potential, including in the national economy. Some authors investigate the problem in the plane of nominal intellectual potential, while others study the real intellectual potential. The nominal intellectual potential of the national economy is quite high, according to official statistics. The real intellectual potential of the national economy is at a rather low level. Our country is among the developing countries in terms of international rankings, as well as the

main macroeconomic indicators of economic and social development. Direct and indirect intelligence-related indicators were analyzed to assess the relationship between intellectual potential and economic development. Such indicators include: human potential index, intellectual capital index, educational potential index, scientific potential index, public expenditure indices, R&D index, global competitiveness index, technological achievement index, etc. Ukraine ranks 88th in terms of human development in 2018, and is among the countries with average calculated indexes. For Ukraine it is necessary to introduce large-scale state investment activity in the sphere of intellectualization of society. Then the predictive value of the index of intellectual potential of the national economy can be stabilized and positive dynamics of growth will continue to be observed. The transformation of intellectual potential into innovative development of a country depends on the level of education, science, innovation infrastructure and the relevant state policy. According to the study, it can be emphasized that intellectual potential is a factor that determines the divergence of countries in population incomes, the competitiveness of national economies and the overall economic development opportunities.

Keywords: intellectual potential, index of intellectual potential, index of development of human potential, national economy, intellectual resources, science, education, innovations, development.

Постановка проблеми. В останні роки стрімко виріс інтерес до вивчення процесів інтелектуального розвитку суспільства. В першу чергу це пов'язано з формуванням і становленням суспільства знань – нової соціально-економічної формації, основним стимулюючим рухом і продуктом, що стає виробництвом, розподілом та ефективним використанням наукових знань і технологій. В сучасній економіці надзвичайно важливими постають питання дослідження чинників, що впливають на формування та використання інтелектуального потенціалу, останні потребують особливої уваги, оскільки ефективність економічної політики держави напряму залежить від ступеня ефективності використання інтелектуальних ресурсів в національному господарстві.

Актуальність організації досліджень на цьому стратегічному напрямку надзвичайна. Тезис про пріоритетність інтелектуального розвитку українського суспільства став пріоритетом концепції розвитку держави останнього десятиріччя в напрямку: освіта, інфраструктура, інвестиції, інновації, інтелект. Інноваційний розвиток, заснований на науково обміркованому прирощуванні і використанні інтелектуального потенціалу соціуму, – стратегічна задача державної політики України. Із самого початку важливо визначити сутність, мотиви, курс і оптимальні ресурси руху вперед, вберегти країну від нових помилок, ілюзій та пасток.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Теорія інтелектуального потенціалу як самостійна наукова концепція є закономірним наслідком розвитку впливу інтелектуальної, людської діяльності на матеріальні основи економічного відтворення суспільства [3, с. 52]. Її виникнення було обумовлено корінними змінами в економічному житті суспільства, коли в умовах науково-технологічного прогресу вирішальне значення в економічному відтворенні та в усьому житті суспільства набув інтелектуальний продукт.

У формуванні наукових уявлень про інтелектуальний потенціал суспільства та важливі дослідження з питань вивчення та аналізу розвитку людського потенціалу, потенціалу суспільства, інтелектуального капіталу та ефективності використання інтелектуальних ресурсів проводили багато зарубіжних вчених та практиків, серед яких вагомий внесок належить: Э. Брукінг [1] та іншим.

Проблематикою дослідження розвитку людського та інтелектуального потенціалу займалися багато вчених і наукових центрів, серед яких можна виділити російських вчених М.М. Руткевича [6] та В.К. Левашова [6], запропонована ними методика вимірювання

інтелектуального потенціалу суспільства базується на використанні показників розвитку людського потенціалу, дослідженні впливу факторів та чинників формування інтегрального показника.

Серед українських дослідників проблему формування, використання та розвитку інтелектуального потенціалу з різною мірою глибини вивчали О.Б. Бутнік-Сіверський [2–3], Л.М. Диба [4], А.Г. Жарінова [5], І.П. Мойсеєнко [7], В.В. Мурашко [8] та багато інших.

Але не зважаючи на значний обсяг напрацювань, не є вичерпаними наукові дослідження та розробки проблем формування та використання інтелектуального потенціалу в національній економіці. Диференціація досліджень різнопредметних проявів інтелектуального потенціалу в різних сферах діяльності людини призводить до відсутності цілісності поняття та появи великої кількості галузевих і самостійних визначень та понять, що ускладнює розкриття такої категорії, як інтелектуальний потенціал національної економіки. Крім цього, нові вимоги постіндустріального суспільства, тотальна інформатизація всіх процесів діяльності, науково-технічний прогрес та загальна трансформація суспільних стосунків вимагають постійного оновлення аспектів, які потребують наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення підходів щодо ефективного формування та використання інтелектуального потенціалу в національній економіці. Для досягнення зазначеної мети в процесі дослідження необхідно вирішити такі завдання: обґрунтувати поняття інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу національної економіки; розкрити структуру елементів інтелектуального потенціалу національної економіки; визначити факторний вплив на процес використання інтелектуального потенціалу національної економіки; визначити сучасний стан інтелектуального потенціалу національної економіки; оцінити динаміку розвитку інтелектуального потенціалу національної економіки України; проаналізувати сучасні підходи до процесу формування та використання інтелектуального потенціалу в національній економіці; з'ясувати роль та значення реалізації інтелектуального потенціалу для активізації стратегії інноваційного розвитку держави; здійснити прогноз показників інтелектуального потенціалу національної економіки; сформулювати концепцію розвитку інтелектуального потенціалу в національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Гносеологія сутності інтелектуального потенціалу суспільства вимагає дослідження його суперечливої двоїстості – як поняття, і як економічної категорії [7, с. 12]. На нашу

думку, під поняттям «інтелектуальний потенціал суспільства» треба розуміти потенціальну (тобто використану і невикористану) сукупну здатність людей до пізнання і засвоєння знань, створення нових знань і використання їх для розвитку сфер матеріального і духовного виробництва в їх взаємопроникненні, взаємозалежності і взаємодії через виробництво матеріальних та інтелектуально-духовних продуктів з метою відтворення людини.

Гносеологічний підхід до поняття «інтелектуальний потенціал» суспільства доводить, що його зміст складає сукупність рухливих інтелектуотворюючих елементів в їх діалектичній взаємодії з інституціональними інтелектоспрямовуючими чинниками [1, с. 32]. Ця взаємодія складає основну внутрішню суперечність поняття інтелектуального потенціалу і є одночасно внутрішнім джерелом його розвитку.

Головними інтелектуотворюючими чинниками розвитку інтелектуального потенціалу економіки постіндустріального типу є провідні інститути цивілізаційного розвитку – наука і освіта [4]. Втім, вказані чинники визначають лише потенційну інтелектопродукуючу здатність суспільства, яка не має векторної спрямованості. Така векторність задається інтелектоспрямовуючими чинниками інтелектуального потенціалу – інститутами моралі (релігії, культури, мистецтва тощо).

З огляду цивілізаційного розвитку, сучасний етап еволюції постіндустріального суспільства можна трактувати як інноваційний технологічний спосіб виробництва [2, с. 50]. Тут йдеться про інноваційний розвиток усього економічного базису шляхом впровадження НДДКР, ноу-хау, інформаційних технологій, інших продуктів інтелектуальної діяльності суспільства.

Використовуючи метод пізнання на трьох рівнях наукової абстракції, ми досліджуємо якісне та кількісне визначення категорії інтелектуального потенціалу, в процесі якого розкривається внутрішня суперечність інтелектуального потенціалу, яка полягає у неузгодженості взаємодії інтелектуотворюючих і інтелектоспрямовуючих чинників механізму дії інтелектуального потенціалу і, одночасно, є джерелом його розвитку. Значну частку інтелектуотворюючих чинників і якостей неможливо кількісно оцінити, а інтелектоспрямовуючі чинники дії інтелектуального потенціалу взагалі не підлягають кількісному вимірюванню.

Як економічна категорія, «інтелектуальний потенціал» відображає відносини між індивідами, спільнотами, громадянами, колективами, системою соціальних інститутів в умовах інтелектуалізації людиноспрямованого відтворення умов життя і самого життя. Зміст категорії «інтелектуальний потенціал» має багато інтелектуотворюючих елементів, тому ця субстанція є інтегральною [6, с. 50–51]. Вона визначає як властивості і ступінь розвитку інтелекту людей, колективів, спільнот, суспільства, так і якісні характеристики усіх інтелектоспрямовуючих систем і підсистем суспільства. Усе це разом гармонізується у цілеспрямовану єдність до руху суспільства у напрямку реалізації власних соціально-економічних пріоритетів.

Основна суперечність між якісною і кількісною визначеністю інтелектуального потенціалу суспільства полягає у неможливості повного відображення за допомогою усього спектра інтелектуотворюючих якісних властивостей щодо спроможності суспільства до дійсно

доцільного соціально-економічного розвитку. Значну частину інтелектуотворюючих чинників і якостей взагалі неможливо кількісно виміряти. Неможливо кількісно оцінити значущість для цивілізаційного розвитку не тільки будь-якого фундаментального наукового відкриття, але й численних здобутків прикладної науки та інноваційно-технологічних впроваджень [5, с. 14].

В процесі дослідження були визначені суттєві розбіжності, які спостерігаються в науковій літературі щодо оцінки інтелектуального потенціалу в тому числі й в національній економіці. Одні автори досліджують проблему в площині номінального інтелектуального потенціалу [4–6; 8], а інші – вивчають реальний інтелектуальний потенціал [2–3; 7].

Номінальний інтелектуальний потенціал характеризується системою соціо-економічних характеристик суспільства, які визначають сукупність здібностей людей, їх знань, кваліфікацію, освіту тощо [4]. Номінальний інтелектуальний потенціал національної економіки є досить високим, це підтверджує офіційна статистика [9] про високий кваліфікаційний рівень населення та його освіченість.

Реальний інтелектуальний потенціал характеризується системою інтелектоспрямовуючих економічних відносин, інституціональних чинників, дія яких визначає механізм та ступінь використання інтелектуальних ресурсів суспільства, здатність суспільства до створення (відтворення) інтелектуального потенціалу, духовних і матеріальних благ, комфорту життя [7, с. 34]. Реальний інтелектуальний потенціал національної економіки перебуває на досить низькому рівні, унаслідок чого за міжнародними рейтинговими оцінками, а також за основними макроекономічними показниками економічного та соціального розвитку наша країна опинилася серед країн, що розвиваються [10], але Україна відрізняється від слаборозвинених країн високим номінальним інтелектуальним потенціалом, який зберігся попри значні втрати у кадровому, науковому, інноваційному потенціалах.

Для оцінки взаємозв'язку інтелектуального потенціалу з економічним розвитком були проаналізовані прямі та опосередковані інтелектоспоріднені показники [9]. Методика їхньої будови та розрахунку розроблена і використовується ООН та Євростатом [10]. До таких показників належать: індекс людського потенціалу, індекс інтелектуального капіталу, індекс освітнього потенціалу, індекс наукового потенціалу, індекси частки державних витрат на освіту, НДДКР, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс технологічних досягнень тощо.

За даними міжнародної статистичної агенції [10] у 2018 році значення показника індексу розвитку людського потенціалу для нашої країни складає 0,75 пункти, тобто Україна займає 88 позицію за рівнем індексу серед 189 країн та 6 територій. Значення індексу розвитку людського потенціалу для України та окремо взятих країн представлено в табл. 1.

Цей показник свідчить, що за міжнародними рейтингами Україна відноситься до країн із високим рівнем інтелектуального потенціалу, і головним критерієм значення даного індексу для України є рівень освіти населення, але за окремими критеріями, такими як: середня тривалість життя, безпека, економічними показниками, Україна суттєво відстає від інших країн у

Таблиця 1. Значення індексу розвитку людського потенціалу за останні 5-ть років

Ранги країн за індексом		Значення індексу за роками					Темп приросту 2018 / 2014		Темп приросту 2018 / 2017	
		2014	2015	2016	2017	2018	Абс.	Відн.	Абс.	Відн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Норвегія	0,946	0,948	0,951	0,953	0,954	0,008	0,85	0,001	0,105
6	Австралія	0,933	0,936	0,938	0,939	0,938	0,005	0,540	-0,001	-0,106
15	США	0,918	0,920	0,922	0,924	0,920	0,002	0,22	-0,004	-0,433
26	Франція	0,894	0,898	0,899	0,901	0,891	-0,003	-0,34	-0,01	-1,110
32	Польща	0,842	0,855	0,860	0,865	0,872	0,03	3,56	0,007	0,809
49	Росія	0,807	0,813	0,815	0,816	0,824	0,017	2,11	0,008	0,980
50	Білорусія	0,807	0,805	0,805	0,808	0,817	0,01	1,24	0,009	1,114
70	Грузія	0,765	0,771	0,776	0,780	0,786	0,021	2,75	0,006	0,769
88	Україна	0,748	0,743	0,746	0,751	0,750	0,002	0,27	-0,001	-0,133
91	Туніс	0,725	0,728	0,732	0,735	0,739	0,014	1,93	0,004	0,544
106	Філіппіни	0,689	0,693	0,696	0,699	0,712	0,023	3,34	0,013	1,860
129	Індія	0,618	0,627	0,636	0,640	0,647	0,029	4,69	0,007	1,094
143	Замбія	0,525	0,529	0,532	0,535	0,591	0,066	12,57	0,056	10,467
158	Нігерія	0,524	0,527	0,530	0,532	0,534	0,01	1,91	0,002	0,376
180	Мозамбік	0,427	0,432	0,435	0,437	0,446	0,019	4,45	0,009	2,059
187	ЧАД	0,403	0,407	0,405	0,404	0,441	0,038	9,43	0,037	9,158

Джерело: сформовано і розраховано авторами за даними [10]

своїй категорії та категорії держав із високим показником розвитку людського потенціалу.

Серед країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу поряд з Україною за показниками 2019 року знаходяться також Росія та Білорусь, проте, вони займають в загальному рейтингу 49-е та 50-е місце відповідно. Країни Балтії та Польща за останні 9 років досягли категорії країн з високим рівнем розвитку рейтингу і займають свої позиції серед 48 передових країн світу: Естонія – 33-е місце, Литва та Польща – 32-е місце, Латвія – 41-е місце [10]. Позиції цих країн в світових рейтингах дозволяють зробити припущення, що Україна також має високі потенційні можливості щодо покращення даного показника в найближчому періоді та обрати шлях країни, яка прагне досягти високого рівню розвитку людського потенціалу.

Україна розвивається досить повільно, і в 2018 році значення індексу розвитку людського потенціалу дорівнює значенню індексу Польщі в проміжку між 1991–1996 рр., хоча в 1990 році різниця індексів Польщі і України сягала – 0,09 пунктів. Причини такого стану в Україні очевидні: низький рівень життя населення в першу чергу за показниками доходів і витрат, соціальна незахищеність, рівень бідності та безробіття, міграція робочої сили, економічні та політичні кризи, неефективність державних реформ, майже відсутній експорт в міжнародній торгівлі, негнучка фінансово-кредитна система, високий податковий тиск, байдужість держави до стимулювання наукової діяльності, скорочення фінансування науки та освіти, демографічний спад, стан екології та безпеки тощо.

Проаналізовані значення свідчать, що хоч Україна в 2018 році займає 88-му позицію за рівнем розвитку людського потенціалу, вона знаходиться серед країн з середніми показниками розрахованого індексу. Для порівняння, найвище значення цього показника більше 10 останніх років зберігається за Норвегією і найнижче – в центральних африканських країнах.

Наповненість значення показника розвитку людського потенціалу для України та інших держав можна пояснити через розрахунок індексу інтелектуального потенціалу, динаміка якого знаходиться в кореляційній залежності з двома із чотирьох ключових показників індексу розвитку людського потенціалу: рівня грамотності населення (% у віці від 15 років і старше) і сукупного коефіцієнта охоплення населення середньою і вищою освітою.

Структурний аналіз динаміки індексу розвитку людського потенціалу в залежності від величини ВВП на душу населення за паритетом споживчої спроможності (в доларах США) засвідчує, що економічна (грошова) складова не завжди є вирішальною і відображаються на значенні індексу розвитку людського потенціалу (табл. 2).

Світовий рейтинг України різко йде вниз під впливом значення показника очікуваної тривалості життя при народженні (64,5 років) та низьким ВВП на душу населення (2,658 тис. дол. США). Показники рівня грамотності дорослого населення – 99,7% і охоплення населення середньою та вищою освітою – 88,8%.

Соціальні характеристики, пов'язані з фундаментальними сторонами життєдіяльності людини і суспільства (смертність, народжуваність, тривалість життя тощо), не настільки динамічно мінливі на коротких часових проміжках, як економічні показники. Тому навіть при різкому зростанні ВВП не варто очікувати швидкого збільшення, приросту людського потенціалу. Його динаміка багато в чому залежатиме від адекватного розподілу ВВП серед усіх громадян, тобто дотримання принципу соціальної справедливості, соціальної ефективності проведення державою політики.

В Україні відбувається скорочення витрат на науку та зменшується чисельність працюючих у сфері науки. Українська наука перебуває в кризовому стані за рахунок її незапитаності та незастосовності в національній економіці, що підтверджується скороченням державних асигнувань на науку та нежвавий інноваційний діяльності. Але незважаючи на масовість та тоталь-

Таблиця 2. Індекс розвитку людського потенціалу України і деяких країн світу, станом на 2018 рік

Значення індексу (ІРШ)	Очікувана тривалість життя при народженні (роки)	Рівень грамотності дорослого населення (% у віці від 15 і старше)	Сукупний валовий коефіцієнт охоплення населення середньою і вищою освітою, %	ВВП на душу населення (тис. дол.)
1	2	3	4	5
1. Норвегія (0,953)	1. Японія (82,3)	1. Корея (100,0)	1. Австралія (113,0)	1. Сінгапур (51,26)
20. Франція (0,901)	117. Киргизстан (65,6)	2. Грузія (99,7)	2. Угорщина (89,3)	3. Китай (42,59)
32. Польща (0,865)	118. Гайана (65,2)	3. Україна (99,7)	30. Уругвай (88,9)	4. ОАЕ (42,33)
49. Росія (0,816)	119. Росія (65,0)	4. Росія (99,6)	31. Росія (88,9)	21. Фінляндія (32,02)
74. Грузія (0,765)	120. Сан-Томе і Принсіпі (64,9)	5. Білорусія (99,6)	32. Україна (88,8)	46. Польща (16,72)
75. Боснія і Герцеговина (0,769)	121. Бутан (64,7)	6. Польща (99,5)	33. Барбадос (88,8)	60. Росія (13,66)
88. Україна (0,751)	125. Україна (64,5)	7. Казахстан (99,5)	34. Білорусь (88,7)	93. Україна (2,66)
129. Індія (0,640)	177. Замбія (40,5)	8. Вірменія (99,4)	139. Таїланд (42,4)	148. Узбекистан (2,84)
181. Сьєрра-Леоне (0,438)	180. Мозамбік (40,1)	139. Буркіна-Фасо (23,6)	172. Нігер (22,7)	161. Замбія (1,23)

Джерело: розраховано авторами за даними [10]

ність пропаганди цінностей суспільства споживання, молоді українці як і раніше прагнуть здобути вищу освіту та націлені на отримання професійних знань і на раціональний спосіб життя, готові домагатися їх всупереч несприятливим обставинам, розглядаючи знання як умову кращого майбутнього.

Для покращення стану інтелектуального потенціалу в національній економіці, пропонуємо запровадити низку заходів:

- приведення навчальних програм закладів освіти у відповідність до міжнародних стандартів (практичної та професійної діяльності);

- робота над якістю надання освітніх послуг всіх рівнів;

- державне стимулювання пріоритетних програм та напрямів наукових досліджень;

- гідне медичне обслуговування, що передбачає застосування досвіду передових держав в запровадженні норм, положень та інноваційних технологій і знань у сфері надання медичних послуг населенню;

- забезпечення екологічної та продуктової безпеки країни;

- прогресивна система соціального захисту населення;

- пріоритетність напрямків перекваліфікації персоналу з метою усунення міграції робочої сили та безробіття;

- подолання існуючих криз в економіці, фінансово-кредитній системі, міжнародній торгівлі тощо.

За умови впровадження масштабної державної інвестиційної діяльності у сферу інтелектуалізації суспільства, прогнозне значення індексу інтелектуального потенціалу національної економіки може бути стабілізоване і надалі спостерігатиметься позитивна динаміка росту.

Трансформація інтелектуального потенціалу в інноваційний розвиток країни залежить від досягнутого рівня освіти, науки, інноваційної інфраструк-

тури та відповідної політики держави. Відповідно до проведеного дослідження можемо підкреслити, що інтелектуальний потенціал є чинником, який визначає розбіжність країн у доходах населення, конкурентоспроможності національних економік та загальних можливостей економічного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Інтелектуальний потенціал – ключовий фактор формування економіки, яка заснована на знаннях, і саме від того, наскільки активно відбувається процес відтворення інтелекту і знань, залежать якість і темпи розвитку всього суспільства. В аналізі суперечностей чинників інтелектуалізації в умовах постіндустріального суспільства встановлено, що розвиток інтелектуального потенціалу – це складний багатомірний процес взаємодії комплексу інтелектуотворюючих складових елементів, який відбувається одночасно на рівнях особистостей, колективів, спільнот, суспільства. Вектори його розвитку визначаються інтелектоспрямовуючими інституціональними чинниками економічної, соціальної та метасоціальної систем. Кількісна оцінка інтелектуального потенціалу завжди обмежена небагатьма, нехай і важливими параметральними характеристиками, які репрезентують лише локальні кількісні тенденції інтелектуалізації суспільства. Різні методики розрахунку інтелектуотворюючих характеристик та їхніх частин значною мірою є суб'єктивними, а також вони не є уніфікованими (тобто достатньо рівнозначними, або коректно сприйнятими) для всіх країн. Дослідження низки негативних тенденцій у трансформації і використанні інтелектуального потенціалу України, які з'ясували тривалою системною кризою, допомогли з'ясувати чинники, що їх спричинили. Виходячи із цього, запропоновано економічні, соціальні, організаційно-інституціональні та адміністративні заходи щодо активізації інтелектуального потенціалу національної економіки.

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал [пер. с англ.]. Под ред. Л.Н. Ковалик. Серия «Теория и практика менеджмента». СПб. : «Питер», 2001. 288 с.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Інноваційність цілісних науково-виробничих формувань в умовах поступу до неоекономіки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 2(100). С. 49–58.
3. Бутнік-Сіверський О.Б. Ознаки нової інтелектуальної економіки: інноваційна технологічна реструктуризація інтенсифікація та прориви. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 5(97). С. 51–60.
4. Дуба Л.М. Сутність понять інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал як економічних категорій. Економічний вісник університету. 2011. Вип. 17. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Dyba.pdf
5. Жарінова А.Г. Механізм управління інтелектуальним капіталом на етапі становлення економіки знань : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.03; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2014. 41 с.
6. Левашов В.К., Руткевич М.Н. О понятии интеллектуального потенциала и способах его измерения. Наукоеведение. 2000. № 1. С. 49–65.
7. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом суб'єктів господарювання в національній економіці : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2010. 36 с.
8. Мурашко В.В. Організаційно-економічне регулювання використання та розвитку інтелектуального капіталу : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Донецьк, 2006. 22 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні з 2000 по 2018 рік / Укрстат. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Індекси та індикатори людського розвитку 2018 рік / Статистичні дані Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf

1. Brooking E. (2001) *Intellektual'nyy kapital [Intellectual Capital]*. Seriya. Teoriya i praktika menedzhmenta. SPb.: Piter. (in Russian)
2. Butnik-Siversky O.B. (2018) *Innovatsiynist' tsilisnykh naukovo-vyrobnychyykh formuvan' v umovakh postupu do neoekonomiky [Innovativeness of Holistic Scientific-Industrial Formations in the Conditions of Progress to Neoeconomy]*. Kyiv: Teoriya i praktyka intellektual'noyi vlasnosti, no. 2(100). (in Ukrainian)
3. Butnik-Siversky O.B. (2017) *Oznaky novoyi intellektual'noyi ekonomiky: innovatsiyna tekhnolohichna restrukturyzatsiya intensyfikatsiya ta proryvy [Signs of the New Intellectual Economy: Innovative Technological Restructuring Intensification and Breakthroughs]*. Kyiv: Teoriya i praktyka intellektual'noyi vlasnosti, no. 5(97). (in Ukrainian)
4. Diba L.M. (2011) *Sutnist' ponyat' intellektual'nyy potentsial ta intellektual'nyy kapital yak ekonomichnykh katehoriy [The Essence of the Concepts of Intellectual Potential and Intellectual Capital as Economic Categories]*. Ekonomichnyy visnyk universytetu. Vyp. 17. (in Ukrainian)
5. Zharinova A.G. (2014) *Mekhanizm upravlinnya intellektual'nym kapitalom na etapi stanovlennya ekonomiky znan' [The Mechanism of Management of Intellectual Capital at the Stage of Becoming a Knowledge Economy]: avtoref. dys. d-ra ekon. nauk. Kyiv: Nat. nats. un-t tekhnolohiy ta dyzaynu. (in Ukrainian)*
6. Levashov V.K. (2000) *O ponyatii intellektual'nogo potentsiala i sposobakh yego izmereniya [On the Concept of Intellectual Potential and Methods of its Measurement]*. SPb.: Science, no. 1. (in Russian)
7. Moiseenko I.P. (2010) *Upravlinnya intellektual'nym potentsialom sub'yektiv hospodaryuvannya v natsional'niy ekonomitsi [The Management of Intellectual Potential of Economic Entities in the National Economy]: avtoref. dys. d-ra ekon. nauk. Lviv: Nats. un-t im. I. Franka. (in Ukrainian)*
8. Murashko V.V. (2006) *Orhanizatsiyno-ekonomichne rehulyuvannya vykorystannya ta rozvytku intellektual'noho kapitalu [Organizational and Economic Regulation of the Use and Development of Intellectual Capital]: avtoref. dys. kand. ekon. nauk. Donetsk.*
9. *Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' v Ukrayini z 2000 po 2018 rik [Scientific and Innovative Activity in Ukraine from 2000 to 2018]*. Ukrstat. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. *Indeksy ta indykatory lyuds'koho rozvytku 2018 rik [Human Development Indices and Indicators 2018]*. Statystychni dani Prohramy rozvytku Orhanizatsiyi Obyednanykh Natsiy. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf

E-mail: ompetukhova@ukr.net

E-mail: claira@ukr.net